

Erri De Luca
Obnažená příroda

Z italštiny přeložila Kateřina Vinšová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2018

Kniha byla redakčně a vydavatelsky připravena v rámci semináře Nakladatelská praxe na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a vydána s laskavou finanční pomocí stipendijního fondu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a nadace Český literární fond.

N A D A C E

Copyright © by Erri De Luca, 2016
Translation © Kateřina Vinšová, 2018
Typography © Pavel Cindr, 2018

ISBN 978-80-7579-033-0

Předmluva

„Od tohoto okamžiku může být vše, co řeknete, použito v můj prospěch.“ Touto většinou nevyslovenou premisou se řídí mé naslouchání. Jakákoli bezděčně dvojsmyslná věta, dosud neznámé rčení, nemilá příhoda si mohou nalézt cestu do mého textu.

Obnažená příroda se zrodila z naslouchání. Je to teologický příběh. Jsou-li svět a živá stvoření dílem božím, pak je jím nutně i každé vyprávění. Osobně vylučuji ze svých životních zkušeností boží zásah, ale nikoli z prožitků druhých. Tykáním užívaným v modlitbách, v rozhodnutí, soucitu se dokážu obracet jen k lidskému rodu.

Byl červencový večer na statku ve Val Badia u Loise Anvidalfareie a Roberty Dapuntové – on vytváří bronzové plastiky, ona píše básně ve třech jazycích. Naše večere u jejich stolu se protáhla, vyprávěli jsme si o uplynulém roce. Roberta ohlásila, že Lois má příhodu, kterou by mi měl vyprávět. Vyslechl jsem ji a zapomněl.

Následující rok jsme se opět sešli u jednoho stolu, já u toho jejich nebo oni u mého, v restauraci Tabarel v San Vigiliu di Marebbe. Znovu jsme hovořili o té příhodě, vzpomněl jsem si na některé podrobnosti, které mě zaujaly.

Na podzim roku 2015, když skončila náročná líčení v turínské soudní síni, jsem se vrátil k psaní. Při něm, stejně jako když zlézám horu, se potřebuji obrátit ke všemu zády a plně se soustředit na plochu prostírající se mi před nosem. Sedl jsem na to a začal.

Nemyslím, že by Lois v následujícím textu poznal svůj příběh. Přesto je mou povinností zde uvést, odkud se vzal, a vyjádřit náležitý vděk. Už na obálku ke knížce *Slovo proti* mi Lois poskytl snímek své bronzové sochy vězně.

Na následujících stránkách vstupuji na jeho území s příběhem jednoho sochaře.

Až se příště setkáme, nepříjdu s prázdnou.

Žiju nedaleko od státních hranic, pod horami, které znám nazpaměť. Naučil jsem se je znát při hledání nerostů a fosilií a pak jako horolezec. Nejistý výdělek mám z prodeje toho, co najdu, a z kamenných a dřevěných sošek.

Ryju jména nerozlučných zamilovaných, kteří je chtějí radši mít na větvích a na kamenech než jako tetování. Vydrží déle a nevyblednou. Hledám suché kořeny a kameny připomínající písmena abecedy. Když se člověk vydá vzhůru vyschlým řečištěm, snadno objeví oblázky ve tvaru srdce. Jiné, hrubší tvary zahlédnu v suti kamenů odpadlých od skalních stěn. V přírodě se najdou celé slabikáře.

Někdy dělávám drobné opravy soch, nejčastěji v kostelech. U nás se většinou chtějí blýsknout tím, že zadají výzdobu umělcům. Tím ale já nejsem, já jen opravuju nosy, prsty, partie, které se snadno ulomí. V mládí jsem chodil na střední výtvarnou školu. Když jsem dostudoval, šel jsem pracovat do dolů. Co šachtu zavřeli, živím se z toho, co hory dají.

Vždycky když jsem po směně vyfáral, nešel jsem hned dolů do vsi, lezl jsem po horách. Potřeboval jsem sních, abych si jím umyl ruce a obličej. Vybíhal jsem nahoru lesem a z pórů se mi řinul čistý pot. Lezl jsem po větvích vysoké borovice a měl jsem ruce celé od smůly. Z nejvyšší

větve jsem pozoroval obzor, abych ze sebe setřásl dům. Po zádech mi běhalo chvění, jako když pes vyleze z vody.

Zůstal mi obdiv k umělcům, pocit diváka, ne kolegy. Táhne mi na šedesát, ale pořád ještě lezu po stromech a po horách. Bydlím v posledním stavení ve vesnici. Pro mě je první, když se vracím dolů z lesa. Pár metrů od něho je malá kaskáda horského potoka, který mi poskytuje tekoucí vodu. I když mrzne, protéká tu stružka.

Už nějakou dobu přicházejí do vesnice cizinci, kteří ztratili domov. Snaží se dostat přes hranice, úřady je nechávají na pokoji, aby se o ně nemusely starat. Žijeme na tranzitním území. Někteří z nich by tu mohli zůstat, ale ne ti, kdo dorazili až sem. Místo kompasu mají v kapse adresu. Pro nás nescestovalé představují svět, který nás přišel navštívit. Mluví jazyky znějícími jako řeka kdesi v dálce.

Vznikla tu pro ně taková menší převaděčská služba. Jsme na to tři, sami dědci, tady v horách je člověk starý už v šedesáti. Jenom my tři umíme dovést k přechodům i potmě.

Státy, které si vytyčí hranice v horách a považují je za hradbu, jsou k smíchu. Je to omyl, protože hory představují hustou komunikační síť mezi jednotlivými svahy a skýtají různé varianty přechodů, podle ročního období a tělesné zdatnosti chodců.

Naše trasy ústí na druhé straně a cestou nepotkáme živáčka. Hranice fungují v nížině. Natáhne se ostatný drát, a nikdo neprojde. Na horách nic takového nejde.

Za převedení je určitá sazba. U nás ji stanovili ti druzí dva a mně vyhovuje, že úhradu určují oni. Cestovatelé platí v hotovosti, nezbývá jim než nám důvěřovat. Doblouváme se angličtinou o deseti slovech, přistěhovalečkou hantýrkou.

Občas se někdo pokusí přejít bez nás a zabloudí, padne vysílením a najdeme ho mrtvého, oklovaného od krkavců. Pohřbíme ho, na každý výstup si s sebou bereme lopatu.

Z dálky má člověk dojem, že vidí průsmyk, a když přijde blíž, když se ocitne uvnitř, už ho nenajde.

Přicházejí za námi ženy nebo osamělé děti, ale žádná sleva, přechod není o nic lehčí, naopak trvá déle. Když vedu statné mužské, vezmu to těžší, ale kratší cestou. Na strmých úsecích jim ovážu lano kolem pasu a vytáhnu je. Proto požaduju, aby měli batoh a volné ruce.

S dětmi a ženami chodíme po pomalejší trase, dohlížím na to, jak jsou oblečené, jaké mají boty. Bez pořádné obuvi a teplého šatstva nejdu, ani v létě. Ti druzí dva by je vzali i bosé. Vydělají si teď víc peněz než za celý život.

Jeden je kovář, druhý pekař. Znali jsme se už jako kluci, když jsme vyváděli různá alotria. Lezli jsme spolu

po horách, nakukovali pod kameny, za chycené zmije jsme dostávali zapláceno.

Spávali jsme v horách a pod stromy. Kovář je vysoký, mohutný, nechává za sebou stopy jak medvěd. Pekař je z nás nejstarší, ruce má spálené jako bochníky, už mu nejsou k ničemu. Zato nohy mu slouží dobře a díky nim si naspoří pěknou sumičku.

Nechodíme společně, každý se vydává na cestu sám. Někdy se potkáme, když jeden vyráží a druhý se vrací.

Všichni tři jsme vyvázli z laviny, která nás ve své nenadálé tmě za bílého dne unášela několik set metrů. Na konci té jízdy nás vyplivla jako pecku.

Když se to na člověka zřítí, jsou první, pomalé metry hrůzostrašné, pak zrychlíš, kutálíš se, narážíš a hádáš se se smrtí. Na konci sešupu jsem se znovu dostal na vzduch, vyhrabal jsem se z toho pytle, nechtěl jsem věřit, že jsem celý. Vstal jsem a uviděl kováře ve sněhu hlavou dolů, vyčuhovaly mu jen nohy. Vytáhl jsem ho a tak dlouho jsem mu dával umělé dýchání, dokud se mi nerozkuckal do tváře. Pekař byl o něco dál, ale obličejem na vzduchu, omdlel. Stačilo ho proplesknout. Měl zlomenou ruku. Tři ze tří naživu, co byste nechtěli? Večer jsme vypili pětilitrový demižon vína a ani to nebylo nijak moc.

Naše ves není pro ženské. Odešly do města, některé se tam vdaly, jiné ne. Krása je tradičně svádí dohromady s kolemjdoucími. Mají to v krvi. Muži zůstávají, tady u nás to chodí takhle převráceně a nám to vyhovuje. Jsme vesnice chlapů a zvířat.

V létě prodávám výletníkům různé předměty a sošky, které vyrábím v zimě. Co nabízím, vyložím před domem na neopracovaný stůl. Zastavují se ze zvědavosti. Čas, který tomu věnují, mají spojený s nákupem, když nemají peníze, nezastaví se. Ohlásí to, dokonce omluvně, a jdou dál, jako by to říkali někomu s nataženou rukou. Nedovedou si představit, že bych třeba mohl něco z toho darovat člověku, který se jen zastavil, aby se podíval, aby si sáhl, aby se na něco zeptal.

Tady nahoře bývaly ryby, korály, lastury. Z toho, co z nich zbylo, jsou teď hory. Tomu, kdo nás má za horaly, odpovídám, že jsme tu měli moře dřív než oni. Doložím to úlovkem zkameněliny, otiskem rybí páteře, lastury ústřice.

Vynáším ven i své už přečtené knihy, nabízím je ostatním, dělám veřejnou knihovnu, která tu není.

Mně pomohly poznávat svět a lidi, jaké tady u nás nemáme. Narovnané vedle sebe na severní stěně udržují v domě teplo.

Zhoršil se mi zrak, a tak už tolik nečtu, nákup brýlí ale odkládám. Tělo má svá období, tohle poslední je tak trochu poslepu. Proto umím chodit po horách i za tmy.

S cestovateli se setkáváme v hospodě. Většinou vejde dovnitř jeden z nich a mluví za ostatní. Buď tam někdo z nás je, nebo si počká.

Není třeba chodit s ním někam do ústraní, tady ví každý o každém všechno – co zvorál, co umí, koho podrazil. Všichni jsou promísení až na dřev. Jeden druhého nechává na pokoji a nepletete se mu do života.

Hospodský ubytovává nově příchozí ve stáji. Když počasí nepřeje, musí se čekat.

Nejsou to žebráci, mají peníze, že by mohli cestovat první třídou. Jenže musí jít s námi, tajně, pěšky, a zaplatit za každý ušlý metr. Jsou zvyklí na zloděje, my jsme ti poslední, s nimiž mají co do činění, už zažili horší.

Říkám my, abych z toho sebe nevynechal, ale zařídil jsem se jinak. Nechám si zaplatit jako ostatní, a když je dovedu za čáru, peníze jim vrátím. Oni je potřebují víc. Neřeknu jim předem, že mám jejich peníze s sebou, aby někoho náhodou nenapadlo vzít si je násilím.

Neuved' nás v pokušení. Tahle věta z katechismu mi uvízla v hlavě. Pokud jsi uvedl v pokušení, je to i tvoje vina.

Za hranicemi jim poradím, kde se mají zastavit a odpočinout si, kde jezdí autobus. Vložím jim do ruky jejich peníze a otočím se na patě. Zacpu si uši, aby jim bylo jasné, že žádné díky nechci. Na „thank you“ jsem alergický.

Jsem rád, že můžu být užitečný v době, která tady u nás končí ve stoupě, v alkoholickém deliriu, ve starobinci. Když člověk není otcem, má tu výhodu, že ho žádný syn nikam nestrčí.

Mým starobincem jsou hory, ty mi jednoho dne zatlačí oči a dají je krkavcům, je to jejich nejoblíbenější sousto.

Na horách nad vesnicí válčili moji předkové. Při návratu z převádění se zastavím na jednom bitevním poli. Lehnu si vedle těl, která tu už nejsou, zavřu oči.

Čekám, dokud si nepředstavím, že jsem jedním z nich, jejich nešťastným vrstevníkem. Trvá to jen několik nádechů.

V horách se paměť mísí s představivostí. Když zlézám nějakou stěnu, kladu prsty na stejné centimetry skály a na stejné výčnělky jako horolezci, kteří tudy lezli první. Dělán tytéž pohyby jako oni, připínám karabinu k oku skoby, kterou tam zatloukli, mám nos ve stejné vzdálenosti od skály.

Kdyby žil můj bratr dvojče, dal by mi za pravdu. Bylo mu šest let, když ho odnesla jarní rozvodněná řeka.

Chytil pstruhy uprostřed proudu z ostrůvku velikosti rybí páteře. Z vesnice jsme slyšeli burácení, jaké vydává řeka vylitá z břehů, strhávající při svém ničení stromy a unášející kameny. O několik kilometrů níž po proudu se našla jedna jeho bota.

Stalo se to před víc než padesáti lety. Myšlenka na něj mi dělá společnost. Byl odvážný, ale nepředváděl se, lezl po stromech a skákal do ledové vody. Dodnes ho považuju za staršího bratra. Při rozhodování na něj myslím a ptám se ho. Má právo posledního slova. Nejsem si jistý, že to slovo poznám, stačí mi vědomí, že je od něho.

Byl levák, já ne. Na jeho památku jsem si usmyslel, že se naučím používat i jeho ruku, rovnocenně. Do sešitu píšu jednu stránku svou rukou a druhou tou jeho. U stolu střídám příbory. A tak jsou ruce pořád dál dvojčata.

Mezitím je tu velká novina, přijela nějaká zahraniční televize a sháněla se po mně. Zašli za hospodským. Věděl, že zrovna převádím, a tak je ubytoval. Přišel mi po pěšině naproti, když jsem se vracel. Řekl mi, že jsem teď slavný. Jeden z těch, které jsem převáděl před rokem, je spisovatel a vydal o svém putování knihu, která sklidila úspěch. Vypráví v ní o naší vesnici a o noční výpravě přes hranice. Píše, že jsem jim za úsvitu na druhé straně vrátil peníze.

Pěkně mi tím zavařil. Hospodský si mne ruce, protože pro ves a pro hospodu je to reklama. Večer předtím

natáčeli uvnitř, i náš prázdný stůl, u kterého si převádění domlouváme.

„Budou sem jezdit turisté, to už nebude jenom stáj.“
Táhne mě s sebou, mám na hřbetě únavu z probdělé noci, ale domů ani nezajdu.

Zarazím se, zůstanu na místě stát. Tak spisovatel? Vykládá báčorky, všechno si to vymyslel. Kdo by mu věřil, že vrátím peníze? Známe přece spisovatele, prodávají příběhy.

Hospodský na mě kouká úkosem: „Ne abys to zkazil, když konečně jednou někoho zajímá tahle mizerná ves.“

Co mu na to mám říct?

„Po úspěchu té knihy vypovídali i další svědci a potvrdili, že je převádíš zadarmo. Chtějí o tom udělat pořad a pozvou do něho i mě.“

A mám po svém malém zadostiučinění, že jsem ještě užitečný. Kvůli pozornosti a reklamě bude tady u nás s převáděním konec.

Řeknu hospodskému, že ani na smrtelné posteli nepřiznám, že jsem je vodil zadarmo.

Nezbývá mi než dělat hloupého, zapírat, tvrdit, že to je všechno jen tvůrčí fantazie. Tu větu opakuju celý den každému, kdo se ptá. V životě se mě nikdo cizí nezeptal na názor, a najednou celý zástup.

Kovář a pekař mě přestali zdravit a to je u lidí ve vesnici na pováženou, jako kdyby mě vyškrtili ze seznamu živých. Mají pravdu, taky bych se přestal zdravit.

Spisovatel... To musel být mezi stovkami převáděných spisovatel a musel napsat knihu a ta musela mít úspěch? Je téměř nemožné, aby se sešlo tolik náhod najednou, a přitom se staly a ty jsi kvůli nim vyobcován.

Nejspíš si myslel, že mi udělá radost. Mohl se mě zeptat, vrátit se sem a zeptat se, jestli mě to potěší. Místo toho napsal: „Vedl nás potmě přes hory, s kompasem v hlavě, a ne v ruce. Jednal s námi jako s lidskými bytostmi, a ne jako s hejnem hus, které lze oškubat. Vrátil nám peníze, otočil se a rychle odcházel, rukama si zacpal uši, aby nám dal na srozuměnou, že žádné díky nechce. Stáli jsme tam ohromeně a bezradně, někteří byli dojatí. Tyto stránky píšu z vděku.“

Zatracená práce, dnešní čtenáři všechno zbaští. Zaplatil mi, ne? Dal mi svoje peníze a já si je vzal. To, že jsem mu je vrátil, na věci nic nemění. Dostal jsem zapláceno, pašoval jsem lidi za peníze. Na druhé straně hranice jsem se toho břemene zbavil, aby se mi šlo zpátky lehčeji.

Myslím to vážně, bez těch peněz jsem se vracel lehký, vůbec jsem po nočním výstupu necítil únavu. Přicházel jsem tak akorát včas, abych se navečeřel a šel na kutě.

Někdy jsem vyrážel hned následující noc. Kdyby šlo jen o peníze, nepřimělo by mě to znovu vyrazit.

Je to moje věc a tak to mělo i zůstat. Teď je věc odhalená a postavená na pranýř. Světec z hor, pašerák džentlmen. Sláva si z člověka dělá blázny.

U neopracovaného stolu před domem s vystavenými kusy se v následujících dnech zastaví výprava výletníků, přijeli autobusem. Jsou tu kvůli mně, viděli reportáž v televizních zprávách. Naráz toho nakoupí tolik, kolik neprodám za celou sezonu. Nechtějí po mně, abych je vyfotil, fotí se sami mezi sebou.

Dál zapírám, nevěří mi. Zdá se, že se jim líbí i to moje zapírání. Nedělám to, aby mi uvěřili, ale aby mě nechali na pokoji.

Kdosi mi potichu říká, že taky pomohl jednomu uprchlíkovi. Tváří se spiklenecky jako někdo, kdo ví, že se dopustil něčeho nedovoleného. Takhle to možná chodí v nížině, tady je to jinak. Říkají jim uprchlíci. Pro mě to jsou nešťastní cestovatelé, kteří měli příliš velkou smůlu a všechna se na ně snesla najednou. Tou poutí by ji měli ze sebe setřást. Smůla je jako svrab, který musíš drbat. Spousta z nich se jí nezbaví, vlečou se s tou zátěží na hřbetě dál, nepřestává je drtit.

Nějaký člověk mě žádá, abych ho převedl přes hranici, že by to chtěl zažít. Odmítnu, protože noční výstupy

se podnikají jedině z nutnosti. Dělat to ze zvědavosti nosí neštěstí. Je to mladý novinář, rád by o tom napsal. Řeknu mu, že na to nemusí chodit do hor, stačí si to vymyslet. Vloží do toho špetku fantazie a ušetříme si noc.

Povídá, že mi zaplatí. Pošlu ho za těmi druhými dvěma do hospody. Jenže on chce jít se mnou. To má ovšem smůlu.

Po těchto událostech se na mě i zbytek vesnice kouká skrz prsty. „Máme mezi sebou světce a ani jsme o tom nevěděli.“

V hospodě dojde k roztržce. Sedím nad čtvrtkou červeného u stolu, kde sedáváme všichni tři. Přijdou oni, zůstanou stát. Promluví pekař.

„Co tě to napadlo? Myslíš si, že jsou tvoje blechy kamzíci?“

To se u nás říká. Když si někdo honí moc triko, myslí si, že jeho blechy jsou kamzíci. Neodpovím.

Promluví kovář.

„Pěkně jsi nám zavařil. Ty světec, a my gauneři.“

Znáte mě už od minulého století a dáte na řeči cizích lidí. „To nemáš ani odvahu přiznat, že jsi nás podfoukl?“ povídá pekař.

Bral jsem od nich peníze stejně jako vy.

„Ale pak jsi jim je zase vrátil.“

Já se vám nemusím zodpovídat z toho, co udělám s penězi. Ptám se já vás, kam jste je dali?

„Je to tvoje věc, ale jenom dokud se to všichni nedozvědí z televize. Přejchod je profláknutý, tady už nikoho nepřevedeme.“

Chtějí nás zastrašit, poslali do vsi pár lidí z finanční policie. Do týdne budou pryč.

„Takže za týden převedeš další a peníze si necháš, nevrátíš jim je.“

Proč se pořád musíte starat o moje peníze? Vy si je klidně berte, já převádím po svém.

Kovář se opře klouby prstů o stůl a změněným hlasem, znějícím jako hluboké vrčení, povídá. „My od tebe nepotřebujeme žádné laskavosti. My potřebujeme, abys sestoupil z oltáře.“

Já na něj nevylezl.

„Vysadili tě tam, tak koukej slézt.“

Už se stalo, popřel jsem to.

„To jako uvěří tobě, když tolik lidí potvrdilo převádění zadarmo?“ zeptá se pekař.

At si věří, čemu chtějí.

Sedím a koukám na ně, nepozvu je, aby si přisedli. Kovář teď mluví, jako když buší do železa, slabiky jsou jak rány kladivem.

„Převeď je a peníze si necháš. Jedině tak dokážeš, že jsi pořád ještě jeden z nás.“

Rozumím. Nejsem jeden z vás. Já jsem já, a tím to hasne. Už nemám chuť převádět. Kovář pozvedne zařatou pěst.

„Neumlátím tě jenom proto, že jsi mi kdysi zachránil život. Teď jsme si ale kvit. Běž si po svých.“

Já tady sedím a hodlám sedět dál. Běžte vy.

Kovář pozvedne pěst nad stůl a praští do něho, až se sklenička a karafa překotí.

Co udělá chlap, i když má prokvetlé vlasy? Zasunu ruku do vnitřní kapsy bundy a pomalu vytáhnu nůž s pevnou čepelí. Pekař se postaví před kováře.

„To víno ti zaplatím. Hospodský, přines mu další. My teď půjdeme a ty zítra opustíš vesnici.“

Už dřív jsme se mockrát chytli, ale to jsme byli nalízlí. Když jsme vychladli, byli jsme zase jako dřív. Tentokrát jsme střízliví a už neexistuje žádné dřív, ke kterému bychom se mohli vrátit. Nůž poraní, i když se nepoužije. Už jenom svírat ho v pěsti znamená říznout. Podíváš se druhému do tváře a nůž fíknul.

Otočí se a odejdou, jejich těžké kroky na dřevěné podlaze jsou jako kopance. Hospodský přinese novou karafu a hadr, aby otřel stůl.

„Udělal bys to?“ ukáže na nůž.

Chceš odpověď od někoho, o kom je známo, že lže? Víš to líp než já, jestli bych to udělal.

Vypiju čtvrtku, svou poslední tady ve vsi.

Další den vyrazím ještě před svítáním, nejdu po silnici, jdu lesem. Nechci, aby mě někdo viděl, když odcházím z místa, kde jsem se narodil a kde jsem žil.

Nesu si pracovní nářadí, jdu strávit zimu do města u moře dole pod horami. Neznám to tam, snad si tam seženu nějaké drobné opravy.

Ještě dřív než ubytování hledám levnou jídelnu, abych si mohl večer dát teplé jídlo. Mělo by to být místo, kde se lidé navzájem zdraví. Najdu takovou v přístavu, vede ji žena, oslovuju ji paní hostinská. Představím se a zeptám se, na kolik by mě přišla večeře. Cena je slušná a doporučí mi i ubytování. Je to robustní žena, která jedná rovně a bez okolků, s černými vlasy pod květovaným šátkem, mladší než já.

Jejími hosty jsou námořníci, kteří se tu na čas vydělali, a alžírští dělníci z kamenolomu na těžbu mramoru. Slušní chlapi, říká o nich, ale žádné víno. Je tu jen jeden stůl, člověk usedne na lavici vedle toho, kdo tam už sedí.

Tak poznávám tu část cestovatelů, kteří zakotvili u nás.

Vadilo mi, že si nemůžu povídat s těmi, kdo zůstali. Kdysi jezdívali objevitelé do neznámých zemí,